

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete II, 15 hp

Lärare om läromedel

En intervjustudie om tre lärares val av läromedel

Författare: Louise Jonasson

Handledare: Annelie Johansson

Examinator: Sofia Ask

Termin: VT16

Ämne: Svenska

Nivå: Avancerad

Kurskod: 4GN03E

Abstract

This study uses interviews to investigate what kinds of teaching material three teachers in the early years of compulsory school use, and how and why they have chosen to use these particular materials. The study also examines which factors guide the teachers in their choice, and what they see as teaching material. The study applies a sociocultural perspective on learning, viewing teaching aids as artefacts created by humans and as a communicative tool in teaching. The informants' interview responses have been analysed using content analysis. The result shows that the teachers use several different forms of material to teach Swedish to pupils in the early years of compulsory school. They see and use both publisher-produced textbooks and traditional photocopied handouts, as well as tablets, computers and other material, as teaching aids. The teachers think it is important to use more than one form of material in teaching, and that a functional teaching aid should be capable of individual adaptation so that every pupil can work at his or her level of knowledge. Teaching material should also be motivational so that the pupil will be able to acquire an improved knowledge in the subject of Swedish. The potential for individual adaptation is a factor that guides the teachers in their choice of teaching material, but they also consider the look of the material and the faith they place in the textbook publisher.

English title

Teachers on teaching material. An interview study about three teachers' choice of teaching material.

Key words

teaching material, teachers, Swedish teaching, interview study, early years

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
2 Bakgrund och teoretiska utgångspunkter	2
2.1 Tidigare forskning	2
2.1.1 Lärares granskning, val och användning av läromedel	3
2.1.2 Avgörande faktorer vid valet av läromedel	4
2.1.3 Lärobokens roll i klassrummet och lärares åsikter om läromedelsutbudet	6
2.2 Sociokulturellt perspektiv	7
3 Metod och material	8
3.1 Val av datainsamlingsmetod och urval av informanter	8
3.2 Intervjuernas utformning och genomförande	9
3.3 Etiska aspekter	10
3.4 Bearbetning och analys av insamlat material	10
3.5 Metod- och materialkritik	11
4 Resultat och analys	12
4.1 Lärarnas definition av begreppet läromedel	12
4.2 Val av verktyg: läromedel som lärarna använder	13
4.3 Hur verktygen används	14
4.4 Hur verktygen individanpassas	15
4.5 Faktorer som påverkar val av verktyg	17
4.5.1 Form och layout	17
4.5.2 Läromedels tillförlitlighet	18
4.6 Sammanfattning av analys	19
5 Diskussion	19
5.1 Läromedel som medierande verktyget i praktiken	20
5.2 Val av verktyg	20
5.3 Vidare forskning	21
Referenser	22
Bilagor	I
Bilaga A Information om intervjuer till lärarna	I
Bilaga B Intervjuguide	II

1 Inledning

Mellan år 1938 och 1974 förhandsgranskade staten alla utgivna läromedel, och undersökte bland annat huruvida läromedlen följde kursplanen eller inte och om läromedlen var objektiva. Idag ansvarar den enskilde läraren för såväl granskning som val av material i undervisningen (Calderon 2016-04-14). I granskning och val av läromedel i undervisningen behöver läraren ta hänsyn till flera faktorer såsom läroplanens skrivningar, elevernas behov och skolans ofta begränsade budget för inköp av läromedel. Lärare har alltså en grannliga uppgift när det kommer till att välja läromedel, särskilt i svenskämnet i grundskolans tidiga år där lärarens val av läromedel kan antas få betydelse för elevernas läs- och skrivinlärning och också lägga grunden för deras erfarenheter av texter i skolans värld.

Enligt Skollagen, som tillsammans med läroplaner, utgör grunden för skolans verksamhet ska ”alla barn och elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål” (2010:3§). De läromedel som används i undervisningen kan ses som stöd som läraren använder för att leda och stimulera elevernas utveckling. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Skolverket 2011) anger, liksom Skollagen, att eleverna i undervisningen ska få utvecklas på ett sådant sätt att de når så långt de kan, för att därigenom också kunna känna att skolgången är meningsfull och utvecklande. För att eleverna ska utvecklas och nå sin fulla potential krävs det bland annat att de läromedel som förekommer är anpassade till eleverna.

I *Skolverkets allmänna råd med kommentarer om pedagogisk omsorg* nämns att bredden av material och materialets egenskaper har betydelse för undervisningens kvalitet:

En annan aspekt för en god verksamhet är att det finns gott om material och redskap som inbjuder till att undersöka, utforska och leka samt kan användas på många olika sätt. (Skolverket 2012:18)

I skolans verksamhet krävs alltså ”gott om material och redskap” som ska hjälpa eleverna att uppleva det aktuella momentet i undervisningen (Skolverket 2012:18). ”Material och redskap” kan innefatta bland annat läromedel, som är ett verktyg för att eleverna, som Skolverket skriver, ska kunna undersöka och utforska det de får tillfälle till att utveckla kunskaper om. I utdraget ovan betonas även att de olika material som före-

kommer ska kunna ”användas på många olika sätt” (Skolverket 2012:18), vilket kan tolkas som att det är viktigt att det finns material som passar eleverns olika behov.

I Skollagen, läroplanen och de allmänna råden finns inget som exakt beskriver att läromedel ska användas, hur de ska användas eller vilka läromedel som ska användas. Varje lärare får därmed själv välja vilka läromedel som ska användas i undervisningen. Skolan är mål- och resultatstyrd och lärarens uppgift är att välja passande material som stöttar eleverna till att nå uppställda mål (Utbildningsdepartementet 2013:30, 2013:306). Det finns inte heller någon speciell definition av vad begreppet läromedel innefattar. Förr innefattade begreppet läromedel främst kursböcker, textböcker och Bibeln, men Skolförordningen från 1971 vidgar definitionen av läromedel till att omfatta ”alla de resurser som kan användas i en undervisningssituation” (Sandström 2016-04-12), och idag räknas såväl förlagsproducerade läseböcker, läroböcker och övningsmaterial, som TV, film, teater och datorer som läromedel. Det är denna vidare definition av begreppet läromedel som fortsättningsvis används i denna studie.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka vilka läromedel tre lärare i grundskolans tidiga år använder i svenskundervisningen samt hur och varför dessa läromedel används. Syftet är också att undersöka vad lärare definierar som läromedel och vilka faktorer som styr lärarna i deras val av läromedel. Genom intervjuer med tre lärare söks svar på följande frågeställningar:

- Vilka läromedel uppger lärare i de tidigare åren att de använder, och hur och varför används dessa?
- Vilka faktorer styr lärarna i deras val av läromedel?

2 Bakgrund och teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel presenteras vad tidigare forskning säger om lärares granskning, val och användning av läromedel. I kapitlet redogörs också för studiens teoretiska utgångspunkter.

2.1 Tidigare forskning

Det finns tidigare forskning om lärares val av läromedel gjorda med informanter i grundskolans årskurs 5–9, men liknande studier för lärares val av läromedel i svenskun-

dervisning i årskurs 1–3 saknas. Nedan presenteras en sammanfattning av hur lärare granskar och väljer läromedel och av vilka faktorer som spelar in vid valet av läromedel. Därefter redovisas forskning om den traditionella läroboken.

2.1.1 Lärares granskning, val och användning av läromedel

I en utredning från Utbildningsdepartementet (SOU2013:30) sammanfattas forskning om skolpolitiska reformer, implementering av en ny läroplan beskrivs och resonemang om hur läromedel följer läroplanen förs. Forskningssammanfattningen visar att läroböcker dominerar som läromedel i undervisningen och att lärare förlitar sig på att de läromedel som används följer läroplanen (2013:30, 2013:205). Forskningssammanfattningen visar även att ett uppdaterat läromedel som är anpassat efter läroplanen kan synliggöra och konkretisera den rådande läroplanen i undervisningen och också påverka hur undervisningen genomförs. Det betyder också att lärare som använder läromedel skrivna för en äldre läroplan måste granska om dessa är lämpliga att använda i undervisning utformad efter gällande läroplan eller inte. Skolverkets undersökning av läromedel (2006) visar att många av de deltagande lärarna i studien är missnöjda med läromedelsutbudet. Dock uppger majoriteten av de lärare som arbetat i fler än tio år att de, även om de är missnöjda med läromedelsutbudet som helhet, ändå anser att utbudet har blivit bättre på senare år (Skolverket 2006:61).

I en enkät- och intervjustudie undersökte Skolverket lärares användning och val av läromedel. Undersökningens informanter var lärare som undervisade elever i årskurs 5–9 i ämnena bild, engelska och samhällskunskap. I undersökningen instämmer sju av tio lärare helt i att det är viktigt att använda sig av olika läromedel och resterande tre av tio lärare instämmer delvis (Skolverket 2006:104). Lärarna svarar även att de gärna använder läroböcker för att ge eleverna de baskunskaper som de behöver och därefter kompletterar med andra läromedel för att ge eleverna en djupare kunskap om det aktuella ämnet. Förutom läroböcker använder lärarna i studien även material från internet, elevernas egna erfarenheter och egenproducerade material. Skolbibliotek och andra bibliotek besöks flera gånger i månaden bland de flesta lärarna.

I en enkätstudie bland 1 500 lärare om läromedelsgranskning (Stridsman 2014) markerar 29 % av lärarna svarsalternativet ”det är helt upp till mig själv” på frågan om hur de väljer läromedel. 36 % markerar svarsalternativet ”det är till stor del upp till mig själv”.

2.1.2 Avgörande faktorer vid valet av läromedel

Enligt Skolverkets undersökning (2006:114) om läromedel med lärare i årskurs 5–9 styr fyra faktorer lärares val av läromedel: lärarens pedagogiska grundsyn, lärarens kompetens, elevernas behov och förutsättningar samt skolans ekonomiska resurser. Skolverkets undersökning visar att lärare helst använder läromedel som ligger nära den egna synen på lärande och nära deras syn på vad som är viktigt att lära sig (2006:130). Lärarna som medverkat i studien säger att de har stor möjlighet att påverka valet av läromedel och att valet ofta görs i arbets- eller ämneslaget (2006:130). Lärarna vittnar även om att de lärare som har längst erfarenhet har mer inflytande än de som har varit lärare under en kortare tid. Valen skiljer sig också beroende på vilken utbildning och erfarenhet läraren har. Undersökningen visar att lärare utan utbildning och med kortare erfarenhet i större utsträckning använder lärarhandledningar och andra stödmaterial än lärare med utbildning och längre erfarenhet (2006:130). Lärare med längre erfarenhet arbetar alltså mer fritt med olika material.

De lärare som medverkat i Skolverkets studie (2006) uppger vidare att ett läromedel ska ha följande två egenskaper: läromedlet ska skapa intresse hos eleven att lära och det ska underlätta inläring utifrån elevernas förutsättningar och bakgrundskunskaper. Flertalet av de intervjuade lärarna vittnar om att de tar hänsyn till sina elever genom att ge dem ”speciallösningar” när det finns behov för det. Dessa lösningar består av allt från kassetband till användning av särskolans material.

Skolans ekonomiska resurser har stor betydelse vid läromedelsinköp (Skolverket 2006:50). Föreningen Svenska Läromedel publicerade 2016 statistik om kommuners inköp av läromedel under år 2015. Den statistiken visar att det finns en stor variation mellan kommunerna när det gäller pengar som är avsatta för inköp av läromedel (Vinde & Lundström 2016). Exempelvis får en elev i grundskolan i Oxelösund nya läromedel för 1 202 kronor, men endast för 277 kronor om eleven bor i Habo (2016). Likvärdigheten som ska finnas för alla elever brister eftersom vissa elever får gott om nya läromedel, medan andra elever får kopierade sidor och gratismaterial (Vinde & Lundström 2016).

Lärare i grund- och gymnasieskolan anser även att styrdokumentet spelar en viktig roll i valet av vilka läromedel som ska användas i undervisningen (Skolverket 2006:131). Även om styrdokumentet inte uttalat styr vilka läromedel som ska användas styr de ändå indirekt genom mål- och betygskriterier. Många av lärarna i Skolverkets undersökning (2006) svarade även att läroboken är det läromedel som används mest

frekvent för då kan de känna sig säkra på att eleverna kan nå de mål som finns i läroplanen. Lärarna förlitar sig på att läroböckerna innehåller allt det eleverna behöver kunna och att läroboksförfattare är experter (Nordström 1986:7). Enligt Nordström har lärare uttryckt att det är bekvämt med läroböcker eftersom de vet vilken sida de ska fortsätta sin undervisning på och ”sen sköter läroboken resten” (1986:7).

Lärare måste vidta försiktighetsåtgärder vid valet av läromedel eftersom ett läromedel aldrig kan vara helt objektivt eller uttömmande. Läraren måste därför granska det aktuella läromedlet för att uppmärksamma vad som saknas eller om något är felaktigt (Skolverket 2006:138). Enligt Skolverkets studie måste lärarna även se över sitt användande av endast ett material (exempelvis de lärare som endast följer en lärobok). Studien visar att en stor variation av läromedel i undervisningen gynnar elevernas kunskapsutveckling, vilket är särskilt viktigt för elever med svårigheter eller bristande motivation. Lärarna i studien vittnar om att eleverna sällan är med i planeringen av undervisningen och om att de sällan medverkar i valet av läromedel (Skolverket 2006:138). Lärarnas skäl till att eleverna inte medverkar i dessa frågor är något spridda. I vissa fall menar lärarna att ekonomin är dålig, medan andra lärare säger att det är på grund av bekvämlighet och tidsbrist som eleverna inte medverkar.

Ytterligare en faktor som skulle kunna avgöra vid valet av läromedel är layouten (exempelvis färger, upplägg, o.s.v.). Dock bör layouten inte spela någon roll vid valet av läromedel eftersom innehåll och kunskapssyn är viktigare (Jönsson 1986). Jönsson studerade ett (då) nyutgivet läromedel och insåg att det första hon upptäckte var de fina bilderna, men att innehållet i boken inte var tillfredsställande. Hon kritiserar detta och menar att läroboken i första hand inte ska förmedla ”känslor och upplevelser” utan att den ska utveckla elevernas (i detta fall) skrivande (1986:44).

Även Bengt Brodows analysmodell för läromedel indikerar att layouten inte ska utmanövrera andra viktiga delar i ett läromedel (1996:246), det vill säga att bilderna inte ska ta en större del av utrymmet än själva sakinnehållet i ett läromedel. Analysmodellen ger indikationer på att bilderna ska kunna kopplas ihop med texten och att bilderna ska vara informativa. Min studies syfte är inte att analysera läromedels utformning, men Brodows resonemang blir ändå relevant eftersom den visar att layouten i sig inte ska vara en del av ett läromedelsval, men att layouten måste kopplas samman med viktigare delar, såsom innehållet, innan valet görs.

Även reklam skulle kunna styra valet av läromedel. Johan Elmfeldt menar i sin text *Reklam är reklam är reklam* (1990) att skolans värld blir överöst med reklam som

handlar om läromedel. Elmfeldt skriver: ”vi skall inte inbilla oss att alla de annonser i helsidesformat, som vräker sig över oss i *Skolvärlden* eller i *Svenskläraren*, skulle vara mer vederhäftiga än all annan reklam” (1990:52). Han förtydligar sitt budskap och skriver att läromedel är ”big business”. Han menar att annonserna för olika läromedel fungerar som all vardaglig reklam; läromedelsföretagen gör allt för att locka till sig lärare som bestämmer sig för att köpa in just deras läromedel.

2.1.3 Lärobokens roll i klassrummet och lärares åsikter om läromedelsutbudet

Läroböckers syfte är att främja lärande, och i klassrummet styr alltid läroboken på ett eller annat sätt (Wikman 2004:82). Läroböckerna skapar en norm för vad som är betydelsefullt för eleverna att lära sig; men läroböckernas betydelse i klassrummet skiftar dock beroende på lärarens kunskaper och erfarenheter. Lärobokens betydelse minskar när läraren har längre utbildning och längre erfarenhet (Wikman 2004:85). Lärare i lägre årskurser tenderar till skillnad från lärare i högre årskurser att låta läroboken utgöra den primära kunskapskällan (Chall & Conrad 1991 se Wikman 2004:84). De studier som finns om lärobokens roll i klassrummet är dock mångtydiga och resultaten visar att lärobokens betydelse skiftar (Wikman 84ff). Det finns inte heller enbart ett sätt att arbeta med en lärobok, utan det skiljer sig mellan olika lärare (Wikman 2004:84ff; Skolverket 2006). I en undersökning om olika lärstilar av John A. Zahorik (Skolverket 2006:21) visar resultaten tre lärarstilar i förhållande till läroböcker: dominerande stil där läroboken används som huvudkälla till inläring, en stil där läroboken används som utgångspunkt för andra övningar och uppgifter och referens- och tolkningsstilen där läroboken används som ett underlag. Det är läraren som bestämmer hur böckerna används, inte böckerna i sig.

En gemensam och grundläggande lärobok har varit och är en tradition i Sverige (Skolverket 2006:104; Juhlin Svensson 2000:67). Nyare resurser som exempelvis IT används oftast som ett sekundärt och kompletterande läromedel. Lärarna styr över hur en primär lärobok används, och lärarnas undervisningsstil är överordnad läroböckerna (Juhlin Svensson 2000:58).

Traditionen med en primär lärobok kan skapa problem i undervisningen. Under många år har flera olika reformer försökt att förändra den klassiska undervisningen och utveckla en mer individanpassad undervisning (Nordström 1986:4). Är undervisningen läroboksbunden (och inte innehåller nivåanpassningar) kan det i praktiken innebära att ”30 elever i en klass förväntas att under samma tid kunna läsa och förstå en och samma lärobokstext” (1986:5). Enligt Nordström skulle man kunna jämföra det med att

”idrottsläraren skulle lägga upp höjdhoppsribban på 130 cm” (1986:5) för alla elever. Det vore lika absurt att ge alla elever samma bok i svenskämnet. Eftersom det finns spridning på elevernas kunskap i ämnet är vissa dömda att misslyckas om undervisningen sker utan nivåanpassning. De elever som misslyckas blir ofta omotiverade och hittar genvägar till att ta sig igenom ämnet. Enligt Nordström uttryckte några elever följande vid en intervju om skolans undervisning och läromedel:

Du förstår, man lär sig att söka efter de där orden, som det frågas efter. Vi kan sitta och snacka om annat; alltid är det någon, som hittat ordet, och så snappar man upp det och skriver det. Och så finns det dom som ropar efter majjen eller resursläraren och frågar ”Är det rätt det här?”. Och lärarna stressar runt och försöker förklara, men så tröttnar dom och pekar ut orden som ska skrivas.

(Nordström 1986:6)

Eleverna blir alltså omotiverade om det är för lätt eller för svårt och försöker hitta andra vägar att klara av de uppgifter som ska göras i läroboken. De intervjuade eleverna berättar vidare om att de vid prov och tester ”råpluggar” och lär in det som de tror kommer på testet en kort stund före eller kvällen före (1986:6).

2.2 Sociokulturellt perspektiv

Studiens teoretiska utgångspunkt är ett sociokulturellt perspektiv. Läromedel och lärande används och sker i ett socialt sammanhang där lärare och elever ingår i en grupp tillsammans. Det sociokulturella perspektivet utgår från att när en människa lär så gör hon det i olika sociala sammanhang (Säljö 2000). Lärande finns med människan i all verksamhet hon tar sig för.

Människan skiljer sig från andra levande varelser eftersom människan kan utveckla och använda fysiska och språkliga redskap (Vygotsky 1934 efter Säljö 2000:74). Interaktionen mellan dessa redskap är en stor del i det sociokulturella perspektivet. Bilar, telefoner, datorer, läromedel, och så vidare är redskap som ger människan en möjlighet att bland annat förflytta sig och kommunicera med andra. Dessa redskap ses som en del av våra fysiska och intellektuella resurser eftersom de är delar av mänskliga verksamheter. Redskapen är inte enbart konkreta föremål utan innefattar även mänskliga kunskaper, insikter och begrepp som sedan blir ett redskap som människan samspekar med i sitt agerande och som hjälper människan att förstå sin omvärld. Säljö skriver:

Om vårt intresse är att förstå hur människor fungerar och lär i sociala praktiker, hur hon utvecklar verksamheter och tar del av dem, kan vi inte bortse från att vi gör våra erfarenheter med hjälp av medierande redskap.

(Säljö 2000:80)

Läromedel är ett exempel på en artefakt och ett medierande redskap som hjälper människor att förstå omvärlden. En lärare använder olika medierande redskap varje dag i sin undervisning för att i det sociala sammanhanget (klassrummet fyllt med elever) förmedla olika kunskaper sina elever och läromedel är ett sådant medierande redskap.

3 Metod och material

I detta kapitel presenteras studiens insamlingsmetod och hur det insamlade materialet har bearbetats och analyserats. Även urval och avgränsningar som gjorts redogörs för tillsammans med metod- och materialkritik.

3.1 Val av datainsamlingsmetod och urval av informanter

Studien är en kvalitativ fallstudie där materialinsamlingen består av intervjuer med tre lärare. Urvalet av informanter har gjorts medvetet och riktat, där lärarna som medverkar är kända av mig sedan tidigare eftersom jag har lärt känna dem under min lärarutbildning. Samtliga informanter är kvinnor i åldern 40–50 år. Elisabeth är behörig svensklärare i årskurs 1–7, medan Johanna är behörig svensklärare i årskurs 1–3. Britta är behörig svensklärare i årskurs F–6. Namnen på lärarna i den här studien är fingerade.

Insamling av data har skett genom semistrukturerade intervjuer, och en intervjuguide med frågeteman, och öppna frågor utan fasta svarsalternativ har fungerat som ram. Enligt Jan Trost (2005:21) är intervjuer som sker i forskningssyfte generellt sett strukturerade och har en låg grad av standardisering. Ett exempel på struktur är att frågorna har fasta svarsalternativ. Låg standardisering gäller generellt sett för intervjuer eftersom begreppet är ett mått på i hur hög grad intervjuerna är upplagda likadant, om de har samma frågor och om miljön är likadan (2005:20f). Intervjuerna i denna studie är inte fullständigt strukturerade utan semistrukturerade eftersom jag ville få svar på vissa specifika frågor, men samtidigt inte ha fasta svarsalternativ. På så sätt kan jag både inkludera svar på de ställda frågorna och ta med andra infallsvinklar som läraren lyfter och som kan vara viktiga för studien. I enlighet med det Trost skriver har intervjuerna en låg grad av standardisering eftersom intervjuerna bland annat skett på olika skolor och därmed i olika miljöer.

Valet har fallit på en kvalitativ metod eftersom syftet med studien är att studera vilka läromedel som lärare arbetar med och få ta del av lärarnas resonemang och motiveringar när det gäller valet av läromedel. Kvantitativa metoder har därför valts bort eftersom de inte hade kunnat ge samma möjlighet att ställa öppna frågor där möjligheten för nya vinklar och perspektiv får plats.

3.2 Intervjuernas utformning och genomförande

Intervjuerna utgick från en intervjuguide för att utreda vilka läromedel som lärare använder, hur de använder de läromedel de arbetar med och varför de använder dem. Intervjuguiden är uppdelad i fyra delar: *Uppvärmningsfrågor*, *Läromedel*, *Hur väljs läromedel?* och *Vilka faktorer påverkar valet av läromedel?* (bilaga B). Under intervjuerna har begreppet läromedel diskuterats för att undvika oklarheter om vad begreppet täcker. I denna studie används begreppet läromedel i ett brett perspektiv och studien tillämpar Skolförordningens definition från 1971 att läromedel är alla medel som en lärare använder i sin undervisning (Sandström 2016-04-12). Vidare har intervjuerna börjat med konkreta frågor med korta och enkla svar som exempelvis hur länge informanterna har arbetat som lärare, när de tog examen och liknande. Dessa frågor är enligt Trost (2005:70) viktiga eftersom man ska börja med konkreta och enkelt formulerade frågor för att undvika osäkerhet och förvirring för den intervjuade. Den andra gruppen av frågor är den viktigaste delen av intervjun som ger störst möjlighet att ge material som kan ge underlag för analys som i sin tur kan besvara studiens frågeställningar.

De tre intervjuerna skedde enskilt, och det var endast jag och informanten som samtalande under intervjun. Intervjuerna spelades in via en diktafon för att jag skulle kunna koncentrera mig på samtalet och inte distraheras av att anteckna under tiden. Eftersom det alltid finns en risk att informanter känner sig obekväma vid att bli inspelade, fick informanternas dels ge ett godkännande via mejl, dels kontrollerade jag ytterligare en gång vid intervjuernas start att de kände sig bekväma med att bli inspelade. Dessutom förklarade jag vad studiens syfte är och kontrollerade om informanterna hade några frågor innan intervjun startade. Genomförandet skedde på respektive lärares skola i deras klassrum.

3.3 Etiska aspekter

Inför datainsamlingen och efter att intervjuerna bearbetas och analyserats har etiska hänsyn tagits i enlighet med Vetenskapsrådets rekommendationer om god forskningssed. Informanternas namn och andra detaljer som kan kopplas ihop med informanten förekommer inte utan ersätts med fingerade namn i den här studien. Före intervjuerna fick informanterna information sina rättigheter i ett missivbrev som skickats ut (se bilaga A). I missivbrevet fick informanterna även information om att intervjuerna var frivilliga och att de kunde avbrytas när helst den intervjuade ville. Informanterna informerades om när inspelningen startade och när den slutade. Det samtal som fördes före och efter inspelningen har inte använts i analysen. Informanterna informerades i missivbrevet om att intervjuerna skulle komma att spelas in och att inspelningen raderas efter transkribering.

3.4 Bearbetning och analys av insamlat material

Analysen av det insamlade materialet har gjorts enligt strukturen för kvalitativ innehållsanalys. Begreppet *kvalitativ innehållsanalys* innebär att innehållet i en text, i detta fall transkriptionen av en intervju, analyseras utifrån olika valda teman (Bryman 2011:92). Inom kvalitativ innehållsanalys kan i princip vad som helst analyseras i en text, allt från hur många gånger ett ord förekommer i en text till vad texten egentligen vill säga (Bergström & Boréus 2000:44). I denna studie har resultatet analyserats med innehållsanalys som metod för att få fatt i vilka läromedel lärare använder och vad de menar att ett läromedel ska ha för egenskaper.

Vid arbetet med kvalitativ innehållsanalys eftersöks mönster i materialet där mönstren sorteras i kategorier (Bergström & Boréus 2000:45). Kategorierna i denna studie har gjort att jag har kunnat hitta mönster i vad informanterna har sagt om läromedel vad gäller hur de använder dem, vilka val de gjort, varför de använder dessa samt vilka faktorer som styr vid valet av läromedel.

Intervjuerna spelades in och därefter gjordes en bastranskription, det vill säga att fokus har legat på vad som har sagts och inte på hur ord har uttalats eller hur många pauser den intervjuade har gjort (Norrby 1996:79f). Före analysen genomfördes lästes transkriptionerna flertalet gånger för att jag skulle lära känna materialet och för att underlätta analysen (Bergström & Boréus 2000:49). Efter genomläsning av materialet utkristalliserades följande återkommande teman:

- definition av läromedel som begrepp

- läromedel som används av informanten
- hur och varför olika läromedel används
- faktorer som påverkar val av lärobok

De tre första temana besvarar studiens frågor om hur informanterna definierar begreppet läromedel, vilka läromedel informanterna använder samt hur och varför dessa används. Resterande tre teman behandlar frågan om vilka faktorer som styr lärarnas val av läromedel.

I analysen har citat och intervjusvar grupperats till de olika temana. Tillvägagångssättet för att genomföra analysen brukar kallas för *kodning* (Bergström & Boréus 2000:49f). Under ytterligare genomläsningar av intervjutranskriptionerna har olika utsagor och meningar markerats med olika färger efter vilket tema de tillhör. På detta sätt har dessa meningar, eller koder, lagts ihop för att analysen i denna studie.

Genom att använda kvalitativ innehållsanalys kan man identifiera och förstå mönster som förekommer i intervjuerna. Genom detta tillvägagångssätt har även lärarnas åsikter, både de som stämmer överens mellan lärarna och de åsikter som skiljer lärarna åt, kunnat urskiljas.

3.5 Metod- och materialkritik

Kvalitativ forskning bedöms som trovärdig på andra grunder än kvantitativa studier (Denscombe 2016:409). Det är i princip omöjligt för en annan forskare att genomföra denna studie på exakt samma sätt som tidigare gjort på grund av att det är omöjligt att återskapa de sociala sammanhangen. För att ändå göra studien trovärdig har arbetet med studien beskrivits noga och utförligt, och de sociala sammanhangen har återgivits så noggrant som det går. Vidare stöds resultatdelen i studien av citat som skrivits ner ordagrant från inspelningarna av intervjuerna.

En annan riskfaktor med kvalitativa studier är att de tenderar att vara nära bundna till forskarens ”jag” och det är därför svårt att undvika forskarens påverkan på en sådan undersökning :

Forskarens identitet, värderingar och övertygelser spelar en roll i produktionen och analysen av kvalitativa data, och att forskaren därför bör se till att distansera sig från normala, vardagliga övertygelser och vänta med att ta ställning till sociala frågor så länge forskningen pågår. (Denscombe 2016:414)

För att undvika den effekt som beskrivs ovan redovisas intervjusvar och mina tolkningar av dem öppet så att läsaren själv ska kunna bedöma studiens tillförlitlighet.

Studien är en fallstudie där tre lärare har intervjuats. Därför kan svaren och resultaten från undersökningen inte stå för hur lärare generellt tänker om valet av läromedel. Studien kan däremot visa vad de tänker om sitt val av läromedel och hur de resonerar om läromedel generellt.

Kritik som kan riktas mot analysmetoden, kvalitativ innehållsanalys, inrymmer att skillnader mellan materialen, de olika intervjuerna, inte syns i kodschemat (jfr Bergström & Boréus 2000:77f). Det betyder att kodschemat kan göra att viktiga detaljer skulle kunna försvinna. Kodschemat gör att forskaren letar efter specifika meningar i en text och därför tillåts inte texten att ”tala”. För att undvika detta har jag före analysen skapat mig en god uppfattning om materialet för att förhindra att viktiga detaljer i intervjuerna försvinner i kodningen.

4 Resultat och analys

I detta kapitel presenteras studiens resultat.

4.1 Lärarnas definition av begreppet läromedel

I början av varje intervju fick informanterna frågan om vad de räknar in i begreppet läromedel. Deras svar löd:

Elisabeth Då tänkte jag ju böcker. Och så tänkte jag läromedelsförlag. Så tänkte jag. [...] Men när jag tittade lite själv på iPaden och vad jag har så är det ju inte det som jag använder som läromedel, som undervisningsmaterial. Så det är svårt att skilja på. Eller kanske finns det en skillnad på läromedel och undervisningsmaterial? Det vet jag inte.

Johanna Alltså det är ju böckerna tänker jag främst. Sedan så nu blir det ju mer digitalt också, iPad och ja appar och den biten. Dator. Spel och sådant.

Britta Ja för mig är det, i första hand tänker jag på böcker. Alltså böcker du håller i handen.

Sedan är det ju, Qnoddarna har vi. Och det är ju också ett läromedel tycker jag. Det är ju ett digitalt läromedel. [...] De deckarscheman vi använder är väl också ett läromedel?

Samtliga informanter menar att läromedelsproducerade böcker är läromedel, och det är den sortens läromedel de nämner i första hand. Det har sedan länge varit gängse att

använda läroböcker i undervisningen som det primära läromedlet (Juhlin Svensson 2000:58). Det skulle kunna vara en anledning till att informanterna nämner läroboken i första hand. De tre informanterna nämner efter läroböcker även digitala verktyg såsom appar och spel. Dessa digitala verktyg har på senare år blivit en naturlig del i de flesta människors vardag, och de har även börjat ta en stor plats i skolan, även om de där har en sekundär plats (Juhlin Svensson 2000:58) Elisabeth och Britta reflekterar även över om egenproducerat material också kan ses som läromedel eller inte. Denna studie använder definitionen att alla material som används i undervisning är läromedel. I intervjuerna nämner också lärarna själva nämner andra material än läroböcker såsom egenproducerade och övriga material. Lärarnas uppfattningar överensstämmer alltså med definitionen att allt material som de använder som en resurs för lärande är läromedel.

4.2 Val av verktyg: läromedel som lärarna använder

De tre informanterna berättar om vilka läromedel de har och har använt sig av i svensk-undervisningen:

Elisabeth	På den här skolan så jobbar vi ju med att skriva sig till läsning. Så då använder vi ju iPads. [...] och så skriver vi ju ut och sparar arbetena på Google Drive.
Johanna	Magiska kulan använder vi. Eller ABC bok... ABC klubben heter serien! I den ingår läsebok, arbetsbok och en läslogg där eleverna kan skriva upp de böcker de läst. Sedan har vi en författarbok där de skriver in sina texter och berättelser som ska sparas. Vi använder datorer och iPads. Lånar mycket i biblioteket. Läxboken har vi med där det är olika uppgifter som eleverna får som hemläxa.
Britta	Ja man kan ju säga att jag använder iPaden som grund, vi utgår från den när vi arbetar med att skriva sig till läsning. Vi använder också deckarscheman som utgår från materialet om Sally smart. Och det bygger ju på Språket lyfter som är ett bedömningsunderlag egentligen. Så utifrån det materialet har vi allt som vi behöver för att kunna bedöma.

Elisabeth och Britta använder surfplattor som grund för sitt arbete där att skriva sig till läsning (ASL) utgår från att eleverna lär sig läsa genom att skriva. Johanna använder *ABC-klubben*, vilket är ett läromedelspaket med läsebok och arbetsbok.

För att tydligt visa vilka läromedel informanterna uppgav att de använder under intervjun har dessa ställts samman i tabell 2 nedan. Läromedlen har ställts upp på det sätt att de läromedel som används av fler än en lärare kan utläsas på de fyra översta raderna.

Elisabeth	Johanna	Britta
Surfplatta	Surfplatta	Surfplatta
Bibliotekets böcker	Bibliotekets böcker	Bibliotekets böcker
Sally Smart (nya språket lyfter)		Sally Smart (nya språket lyfter)
Högläsningsbok	Högläsningsbok	Högläsningsbok
Äldre stenciler	ABC-klubben	Röda tråden (språklära)
Stjärnsvenska	Författarbok	Tänk kreativt
Digitala medel (t.ex. bokstavståget och SLI.se)	Datorer	Spel (surfplatta)
	Läxboken	Qnoddarna

Tabell 2. Läromedel som lärarna uppger att de använder

De läromedel som tabellen visar möjliggör alla undervisning i läsning och i skrivande. Lärarna använder en blandning av läromedel som tar upp dessa delar. För Elisabeth och Britta är surfplattor det främsta läromedlet. Den används för att undervisa eleverna enligt metoden Att skriva sig till läsning (ASL). Johanna använder däremot läroboken *ABC-klubben* (Felth Sjölund m.fl 2014) som primärt läromedel, något som stämmer överens med att lärare i de lägre åldrarna tenderar att använda en lärobok som det primära läromedlet (jfr Chall & Conrad 1991, Wikman 2004:84). Elisabeth och Britta går däremot en annan väg eftersom de använder surfplattor som medierande verktyg.

Samtliga informanter talar om hur de använder de nyare medierna som datorer, internet, surfplattor, och så vidare och säger att de trivs med att använda dessa nya läromedel. Viktigt att poängtera är dock att detta är en fallstudie, och därför kan inte dessa tre informanter representera alla lärare och vad de anser om digitala medier som läromedel.

4.3 Hur verktygen används

De tre informanterna i studien talar på olika sätt om hur de ser på att blanda läromedel och huruvida ett läromedel kan vara heltäckande eller inte. Är ett läromedel heltäckande ska det behandla alla moment i svenskämnet. På frågan om de anser att endast ett läromedel kan vara tillräckligt svarar lärarna följande:

- Elisabeth Jag tror att det skulle vara svårt att bara köpa ett läromedel. [...] Ja, jag tycker nog att man ska använda olika.
- Johanna Det är jättebekvämt [med ett läromedel]. När man har hittat ett material som passar perfekt så är det ju jättebra.
- Britta Sedan är det viktigt att veta att läromedel inte är heltäckande, man måste alltid ha flera. Inget heltäckande tyvärr.

Elisabeth beskriver att hon använder olika läromedel, men att skolan främst arbetar med ASL som utgångspunkt, och att de därmed inte har något läromedel mer än surfplattor vid de tillfällena. Elisabeth talar även om elevernas behov och hur man kan individualisera, något som hon menar hör ihop med att man inte kan köpa endast ett läromedel eftersom det blir för begränsande.

Johanna använder *ABC-klubben* som utgångspunkt, och hon menar att det är ”jättebekvämt att ha hittat ett heltäckande läromedel”. Hon säger vidare att *ABC-klubben* blir heltäckande om man använder alla delar till det eftersom läromedlet tar upp de moment som ska finnas med i undervisningen i svenska. Även om Johanna arbetar med *ABC-klubben*, som hon anser vara heltäckande, använder hon flera olika läromedel i undervisningen, vilket kan ses som motsägelsefullt. Elisabeth och Britta säger att det inte finns något läromedel som är heltäckande och att de därför plockar stoff ut olika läroböcker för att kunna variera undervisningen och möta elevers olika behov. Skolverkets undersökning (2006) visade att användandet av fler än ett läromedel ökar elevernas kunskapsutveckling och menar även att en stor variation gynnar de elever som har svårigheter och de elever som saknar motivation (2006).

4.4 Hur verktygen individanpassas

Samtliga informanter talar om vikten av att individanpassa undervisningen och läromedlen för eleverna. Möjligheten till anpassning är en av faktorerna som styr lärarna i deras val av läromedel. Elisabeth menar att man måste anpassa undervisningen för att kunna nå alla, och säger att traditionella stenciler med bokstavsljudning är bra för dem som har svårt att höra alla bokstäver i olika ord. Däremot poängterar hon att det är viktigt att dessa elever får chans att öva, men de elever som redan kan ska inte behöva sitta med samma övningar. Hon beskriver även materialet *Stjärnsvenska* (Liber 2016) som ett material med läseböcker i olika nivåer. Eftersom böckerna är anpassade efter nivåer ”kommer man närmre elevernas individuella nivå”, enligt Elisabeth.

Elisabeth menar även att ”Det är viktigt att nivågruppera så de inte tröttnar och det får inte bli för svårt”, och säger alltså att det är viktigt att eleverna måste bli motiverade att komma vidare med läsning och skrivning och därför är individanpassning av läromedel viktigt. Ett av hennes tips är att ”man alltid ska ha olika [läromedel]. Och en som alla har lika så man kan jämföra”. Ett läromedel ska vara gemensamt för att kunna jämföra exempelvis elevernas läsning, men annars är det viktigt att eleverna får olika läromedel som passar just dem, menar Elisabeth. Eftersom alla människor är olika och lär på olika sätt krävs det en anpassning av läromedel till alla de elever som ingår i en klass (jfr Säljö 2000). Det Elisabeth uttrycker om individanpassning stämmer överens med Nordströms resonemang (1986). att om en lärare har ett gemensamt läromedel så innebär det att alla elever i en klass förväntas att läsa och lösa uppgifter lika snabbt (1986:5). De elever som inte klarar de uppgifter som ska göras, blir antagligen omotiverade till ämnet och hittar genvägar för att klara sig igenom svenskämnet (Nordström 1986:6).

Johanna berättar att hon just nu arbetar med *Magiska kulan* som både innehåller arbetsbok och läsebok (Felth Sjölund, mfl 2014). Även hon menar att det är viktigt att individanpassa, och därför anser hon att det är bra att *Magiska kulan* finns i två olika svårighetsgrader. Liksom Elisabeth har även Johanna arbetat med *Stjärnsvenska* och hon vittnar om att det är bra att det finns många olika nivåer, men eftersom det är olika berättelser har hon fått ta till andra medel när hon vill att klassen ska diskutera innehållet i en text. Nivåanpassade läroböcker behöver därmed ha samma text på olika nivåer för att komma runt problemet att ett undervisningsmaterial vanligtvis inte passar alla elever (jfr Nordström 1986:4f). Vidare talar Johanna om surfplattor och datorer. Det finns ett fåtal surfplattor i klassen men det finns också bärbara datorer. Surfplattor används oftast av elever som har ett behov av extra stöd, och de använder dessa mer frekvent än övriga elever. Även det är en anpassning för de individer som behöver. Att eleverna får det extra stöd de behöver motverkar förhoppningsvis att de blir omotiverade och inte deltar aktivt på lektionerna (jfr Nordström 1986:6).

Johanna berättar om elevernas skrivbok som hon har valt att kalla för *Tankeboken*: ”Den skriver vi i varje onsdag. Så då får de en liten fråga. Nu var det ’Vad tycker du om att göra när du kommer hem från skolan?’ så får de skriva lite varje vecka för sin egen skull. Alltså är det ingen annan som läser eller rättar. Utan de visar för mig om de vill och de får chans att bara skriva ner sina tankar utan att känna någon press från någon annan”. Johanna menar att det är viktigt för eleverna att få öva på att skriva

utan att tävla eller känna press, vilket även Elisabeth vittnar om. Eftersom undervisningen sker tillsammans i ett socialt sammanhang, det vill säga tillsammans i en klass, blir detta en annan del av lärandet där eleverna får sitta för sig själva och för en stund komma från det vardagliga, och därmed fokusera på sig själva och sin skrivning.

Britta talar om Att skriva sig till läsning (ASL) och säger att ”Man ska använda detta sättet, sedan får man som lärare komplettera med andra sätt, men detta sätt ska finnas med. Eleverna ska bli erbjudna att jobba på detta sätt”. Brittias skola arbetar således i en social samvaro där eleverna arbetar med samma läromedel (jfr Säljö 2000). Men hon säger också att skolan är öppen för att lärare även ska få arbeta med andra läromedel och andra arbetssätt som behövs.

4.5 Faktorer som påverkar val av verktyg

När lärare väljer vilket läromedel de ska använda i undervisningen spelar olika faktorer roll för det valet, i det här fallet framkommer att läromedlets form och layout samt läromedlets tillförlitlighet är faktorer som lärare tar hänsyn till.

4.5.1 Form och layout

Ett läromedels form och layout är liksom möjlighet till individanpassning en faktor som kan styra lärarnas val av läromedel. Enligt informanterna ska ett läromedel se ut på följande sätt för att vara tilltalande:

Elisabeth	Vi brukar titta om det ser lite luftigt ut. Vi tittar om det är färg och det ska se tilltalande ut.
Johanna	Layout, färgvalet och hur det känns. Själva utseendet av boken. Den ska inte vara för barnsligt, och hur luftigt det är viktigt. Och man ska själv nästan bli sugen på att arbeta med den.
Britta	De ska vara genomarbetade, lättöverskådliga och det ska finnas instruktioner så eleverna kan öva på de sakerna. [...] Jag tror inte att vi alltid behöver använda visuella läromedel och massor med färg.

Det är viktigt enligt Elisabeth och Johanna att läromedels form och layout är luftigt, innehåller färg och vara tilltalande. Johanna säger dessutom att hon själv måste bli motiverad till att vilja använda läromedlet. Britta är den enda som antyder att läromedlets kunskapsinnehåll är viktigare än form och layout (jfr Jönsson 1986). Britta säger även att man ofta underskattar eleverna när man tror att de vill att det ska vara mycket bilder och mycket färg eftersom de är vana vid det när de använder datorer

och liknande hemma. Hon styrker detta med att *Äppel Päppel* (Jakobson 2002) alltid har gått hem hos hennes elever, även om de böckerna ofta innehåller svartvita bilder.

När det gäller ett läromedels layout har informanterna således olika åsikter om hur ett läromedel ska se ut. Emellertid bör layouten inte förbises vid val av läromedel, men tyngden ska ligga på att layouten ska ha en funktion och inte endast vara dekorativ (jfr Brodow 1996:246). Dessutom ska layouten inte vara ett prioriterat val framför andra viktigare delar som exempelvis kunskapsinnehåll (Jönsson 1986:44).

4.5.2 Läromedels tillförlitlighet

Informanternas tilltro till läromedelsföretag och förlag är ytterligare en faktor vid valet av läromedel, och under intervjuerna diskuterade lärarna huruvida läromedel är tillförlitliga eller inte. När läromedels tillförlitlighet diskuterades talade samtliga informanter om läromedel som producerats på ett läromedelsförlag (exempelvis *ABC-klubben*). Informanterna svarade följande på frågan om de tycker att förlagsproducerade läromedel är tillförlitliga eller inte:

Elisabeth	Ja, det tycker jag faktiskt. Och att man själv kollar på vilket läromedel som passar bäst. Det är bra att gå på olika läromedelsmässor så man får titta på olika läromedel.
Johanna	Man måste vara vaksam för att se så att allting finns med. Och det gör det inte alltid. Man kan inte lita på alla läromedel. Det är ju inte alla läromedel som tar upp allt som eleverna ska lära sig.
Britta	Vi måste kontrollera, sedan missar vi ju också saker. [...] Läromedelsförlagen vill ju bara sälja. Dem kan man ju inte lita på! Man kan ju bläddra i en bok och tycka att den ser tilltalande ut, men man kan ju inte veta säkert innan man testat.

Två av de tre informanterna, Johanna och Britta, anser att de inte helt kan lita på de förlagsproducerade läromedel som finns, eftersom moment och delar av moment kan saknas. Elisabeth visar däremot större förtroende för läroböcker och förlagen som producerar dem. Ett läromedel kan aldrig vara helt objektivt eller heltäckande och därför måste lärare granska de läromedel läraren vill använda innan läromedlet sätts in i undervisningen (Skolverket 2006:138). Dessutom måste lärare själva skapa sig en bild av det läromedel de vill använda. Att förlita sig på läromedelsföretagen eller på läromedelsförfattare fungerar inte eftersom de har ekonomiska intressen snarare än

pedagogiska (jfr Elmfeldt 1990:52). Enligt undersökningar hinner lärare inte med att granska sina läromedel och många lärare förlitar sig därför på att läromedelsförfattare kan sin sak och att de läromedel de producerar följer styrdokumentens intentioner (jfr Stridsman 2014, Skolverket 2006:131). Sker ingen granskning finns därför risken att ett sämre läromedel används, och det påverkar undervisningen och i förlängningen eleverna negativt.

4.6 Sammanfattning av analys

De tre informanternas uppfattning av vad begreppet läromedel inrymmer är något oklar, men informanterna definierar läromedel som just läroböcker. Under intervjuerna har informanterna uppgett vilka läromedel de använder och det framgår att samtliga informanter använder surfplattor, böcker från biblioteket och högläsningböcker. Två av tre använder även läromedlet *Sally Smart*, vilket är ett material som ingår i *Nya språket lyfter*. En av tre använder en lärobok som utgångspunkt för undervisningen, medan övriga informanterna använder surfplattor.

Samtliga informanter anser att individanpassning är en viktig faktor vid valet av ett läromedel, vilket innebär att läromedlet måste kunna anpassas till elever med svårigheter, elever med fallenheter och alla elever däremellan. Informanternas åsikter om huruvida man ska ha fler läromedel än ett skiljer sig något åt. En lärare menar att det är bekvämt att bara använda ett läromedel och att det kan blir heltäckande om man använder alla delar som finns till materialet. Övriga lärare medar att de behöver flera läromedel än ett för att tillgodose alla elevers behov i undervisningen.

Ett läromedels layout och form ska enligt lärarna vara luftigt, innehålla färg och vara tilltalande, men också att det ska vara genomarbetat, lättöverskådligt och innehålla bra instruktioner till eleverna. Lärarna visade sig också vara försiktigt skeptiska till läromedels tillförlitlighet eftersom de kan sakna moment eller avvika från styrdokumentens intentioner och eftersom ekonomiska drivkrafter snarare än pedagogiska är inblandade.

5 Diskussion

I detta kapitel följer en diskussion av resultatet. Därefter presenteras en diskussion om didaktiska implikationer samt förslag på vidare forskning.

5.1 Läromedel som medierande verktyget i praktiken

Informanterna var osäkra på vad som räknades in under begreppet läromedel, vilket kan bero på att det egentligen inte finns några begränsningar om vad som räknas som ett läromedel eller inte. Skollagen, LGR11 och de allmänna råden säger att läromedel är alla material som används till undervisning, vilket inte är speciellt specificerande (se bl.a. Skolverket 2012:18), men de ger inte något egentligt stöd till lärare när det gäller val av läromedel. Informationen om vilka krav som är rimliga att ställa på läromedel är knapphändig, och det är varje lärares ansvar att bedöma, granska och välja läromedel. Lärarna är styrda i valet av läromedel på det sätt att de måste välja läromedel som täcker in alla mål som finns i läroplanen (Skolverket 2006:131). I praktiken måste lärarna välja läromedel utan något egentligt stöd, vilket kolliderar med tidigare studier (Stridsman 2014) som säger att det är ett övermäktigt uppdrag för lärare att hinna bedöma och granska läromedel. Det saknas ofta tid för att göra en god bedömning av ett läromedel innan läraren ska göra sitt val, särskilt för lärare i de tidigare årskurserna (Stridsman 2014). Lärare kan dessutom inte lita på att deras läromedel innehåller alla moment som ska finnas med i svenskundervisningen. Detta gäller exempelvis läromedel från läromedelsföretag som i mångt och mycket snarare styrs av ekonomiska intressen än av pedagogiska (jfr Elmfeldt 1990:52).

Lärarna i den här studien använder flera olika typer av läromedel och de använder både nyare läromedel som surfplattor, men också äldre läromedel som exempelvis ”traditionella stenciler”. De tre lärarnas val av läromedel skiljer sig åt och detta beror med största sannolikhet dels på att alla människor är olika, dels för att verkligheten i klassrummet också styr vilka läromedel som läraren anser sig behöva. De har hittat läromedel som de trivs med och som gör att de kan ge sina elever en meningsfull skolgång där de hela tiden utvecklar sina kunskaper.

5.2 Val av verktyg

När det gäller frågan vilka faktorer som styr lärarna i deras val av läromedel anser informanterna först och främst att läromedel är viktigt, och att valet av läromedel inte får göras förhastat. Lärarna anser att de läromedel som används ska kunna användas av alla elever, och därför måste läromedlet kunna individanpassas. Huruvida ett läromedel kan individanpassas eller inte är således en faktor som styr lärarna i valet av läromedel (jfr Nordström 1986:5f). Två av tre informanter talar om vikten att variera de läromedel som används för att individanpassa undervisningen. Det lärarna i studien uttrycker om

behovet av att använda flera läromedel för att individanpassa styrks av Skolverkets undersökning där resultatet visar att elevernas kunskapsutveckling gynnas om fler läromedel än ett används (2006). Även Nordström menar att individanpassning och variation av läromedel är viktigt eftersom lärare kan inte förvänta sig att alla elever ska klara av ett och samma material, utan vissa elever kan behöva andra material som komplettering (1986:5).

Elevernas motivation hänger ihop med hur ett läromedel individanpassas, men också med hur lärare varierar sin undervisning och sitt material. Informanterna menar att eleverna måste känna sig motiverade att vilja lära sig mer och vilja utveckla sina kunskaper i svenskämnet, och att individanpassningen kan göra att eleverna upplever ökad motivation motiverade för ämnet. Lärarnas åsikter styrks av tidigare forskning som även den visar att elever kan bli omotiverade om de inte får det stöd de behöver för att klara sig igenom det aktuella ämnet (Nordström 1986:6; Skolverket 2006:138f). Informanterna talar i intervjuerna också om hur de vill att ett läromedel ska vara utformat; dock är form och layout underordnat individanpassning och elevs motivation i lärarnas resonemang.

Avslutningsvis visar denna studie att det är viktigt att lärare använder de läromedel de anser vara bäst eftersom de är ett centralt verktyg i undervisningen och eftersom att de är hjälpmedel som främjar kunskapsutveckling. Ett bra läromedel gör att chansen blir större för att eleverna ska nå målen i svenskämnet. Det är därför anmärkningsvärt att lärarna inte har något direkt stöd i valet av läromedel. Om ett läromedel ska fungera som ett medierade redskap för kunskap i klassrummet krävs medvetenhet om olika aspekter av dess form och innehåll, inte bara hos lärare, utan också hos läromedelproducenter.

5.3 Vidare forskning

Eftersom läromedel är en viktig del i svenskundervisningen i lägre åldrar skulle mer forskning behövas. En möjlig ingång skulle kunna vara en undersökning om användningen av läromedel bland ett större antal lärare och att den studien riktar sig till svensklärare i de yngre årskurserna. En annan möjlig studie är att göra observationer för att undersöka hur lärarna använder läromedel i undervisningen, något som jag hade funnit intressant att göra efter mina intervjuer. Även en läromedelanlys hade varit intressant att göra för att studera hur läromedlen på olika sätt förhåller sig till styrdokumentens intentioner.

Referenser

- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Brodow, Bengt (1996). *Perspektiv på svenska. D. 1, Helheten*. Solna: Ekelund.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder. 2.*, [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Calderon, Anders. *Hur väljs och kvalitetssäkras läromedel?* Hämtat från: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-laromedel/hur-valjs-ochkvalitetssakras-laromedel-1.181769> [2016-04-14].
- Denscombe, Martyn (2016). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. 3.*, rev. och uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Elmfeldt, Johan (1990). Reklam är reklam är reklam. I: *Läromedel i svenska* (1990). Linköping: Fortbildningsavdelningen i Linköping.
- Felth Sjölund, Ingela, Rydkvist, Maria, Wänblad, Mats & Hed Andersson, Pia. (2014). *ABC-klubben. Läs- och skrivlära med 41 komponenter*. Stockholm: Natur och Kultur. Hämtat från: <http://www.nok.se/Laromedel/F-9/Forskoleklass/Svenska/ABC-klubben/>.
- Jakobson, Lilly (2002). *Äppel päppel piron paron kråkan tallekvist: övningar i läsförståelse. Äppel. 2.* uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Juhlin Svensson, Ann-Christine (2000). *Nya redskap för lärande: studier av lärarens val och användning av läromedel i gymnasieskolan*. Diss. (sammanfattning) Stockholm : Univ.
- Jönsson, Karin (1986). Kejsarens nya kläder. I: *Läromedel i svenska* (1986). Linköping: Fortbildningsavdelningen i Linköping.
- Kjær Jensen, Mogens (1995). *Kvalitativa metoder för samhälls- och beteendevetare. 1.* uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Stjärnsvenska*. (2001-). Skriftserie med 200 delar i 11 svårighetsnivåer. Stockholm: Liber. Hämtat från https://www.liber.se/stjarnsvenska_titlar 2016-09-29
- Stridsman, Sofia (2014). Åtta av tio lärare hinner inte granska läromedel. *Skolvärlden*. Hämtat från: <http://skolvärlden.se/artiklar/atta-av-tio-larare-hinner-inte-granska-laromedel>
- Nordström, K G (1986). Hur ska det gå för Andreas? I: *Läromedel*. (1986). Stockholm: LiberUtbildningsförlag.
- Norrby, Catrin (1996). *Samtalsanalys: så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandström, Anna (2016-04-12). *Vad är läromedel?* Stockholm: Skolverket. Hämtat från: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-laromedel/vad-ar-laromedel-1.181690.2016-04-12>
- Skollag (2010). Stockholm. (2010:800).
- Skolverket (2006). *Läromedlens roll i undervisningen – Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*. Stockholm: Skolverket. (Rapport 284)
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2012). *Allmänna råd med kommentarer för pedagogisk omsorg*. Stockholm: Skolverket.
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

- Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (2013). *Det tar tid – om effekten av skolpolitiska reformer*. Stockholm. SOU2013:30.
- Vinde, Rickard & Lundström, Jenny. *Rena rama lotteriet* (2016). Hämtat från: <http://www.gp.se/nyheter/debatt/rena-rama-lotteriet-om-eleverna-f%C3%A5r-bral%C3%A4romedel-1.6603> [2016-08-06].
- Wikman, Tom (2004). *På spaning efter den goda läroboken: om pedagogiska texters lärande potential*. Diss. Åbo : Åbo akademi, 2004. Tillgänglig på Internet: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/4136/TMP.objres.44.pdf?sequence=2>

Bilagor

Bilaga A Information om intervjuer till lärarna

Till dig som är lärare och undervisar elever i årskurs F-3 i svenska

Hej! Jag utbildar mig till lärare vid Linnéuniversitetet i Växjö och har inriktning mot årskurs F–3. Jag skriver ett självständigt arbete (examensarbete) om vilka läromedel som används på svensklektionerna för elever i årskurs 1–3. Jag vill gärna veta hur du arbetar under dina lektioner i svenska och hoppas att du vill medverka i en intervju.

Du kommer vara anonym i min studie och ditt namn, skolans namn, o.s.v. kommer bytas ut mot pseudonymer. Intervjuerna kommer att spelas in med anledning av att jag vill kunna föra ett avslappnat samtal med dig utan att behöva anteckna för mycket under vårt samtal. Inspelningarna kommer att transkriberas och sedan raderas. Den enda person som kommer använda och höra inspelningen är jag. Du har rätt att ångra din medverkan om du skulle vilja det. Du har även rätt till att avbryta intervjun när du vill. Tid och datum för intervjun bestämmer vi tillsammans. Intervjun sker först och främst genom ett möte, förslagsvis på din skola men kan även ske genom telefon eller Skype om så önskas.

Jag är väldigt tacksam om du vill medverka på denna intervju! Tack på förhand!

Vill du medverka vänligen svara på den mailkonversation vi har så bestämmer vi tid och datum för intervju.

Vid frågor, kontakta mig, Louise Jonasson på mobilnummer XXXXXXXXXX eller via mail: XXXXXXXXXXXXXXX.

Vänliga hälsningar

Louise Jonasson

Bilaga B Intervjuguide

1. Uppvärmningsfrågor

- Hur länge har du arbetat som lärare?
- Hur länge har du arbetat som lärare med behörighet i svenska?
- Vilka årskurser är du behörig i?
- Vid vilket lärosäte utbildade du dig till lärare?
- Vilket år avslutade du dina lärarstudier?

2. Läromedel

- Vilka medel räknar du in i begreppet läromedel?
- Vad använder du för läromedel i din undervisning i svenskämnet?
- Kan du beskriva de läromedel du använder?
- Kan du berätta om de sammanhang där du använder läromedel av olika slag?
- Beskriv hur du arbetar med de olika medlen – hur använder du dem?

3. Hur väljs läromedel?

- Hur länge har du arbetat med de olika material som du arbetar med nu?
- Hur valdes de olika läromedlen ut?
- Varför valdes just dessa läromedel ut bland alla andra medel som finns tillgängligt?

4. Vilka faktorer påverkar valet av läromedel?

- Läroplan och andra styrdokument?
- Kollegor?
- Tillgång till tidigare inköpta medel?
- Ekonomi?
- Elevers intresse?
- Eget intresse?
- Andra faktorer?